

Попелюк В. П.

Військова академія (м. Одеса)

МОВНЕ ВИРАЖЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ

У статті визначено та проаналізовано основні мовні засоби вираження етнокультурної специфіки політичних промов. Увагу зосереджено на визначенні поняття мовної особистості в контексті етнічності та культури, тлумаченні основних параметрів тексту як продукту певної культури та вивченні поняття політичного тексту.

У результаті аналізу теоретичних передумов визначено, що поняття мовної особистості дозволяє досліджувати особистості в різних соціальних групах. Під час проведення аналізу особистості як суб'єкта вербальної комунікації враховуються не лише її індивідуальні характеристики, а й норми мовленнєвої діяльності та поведінки в соціумі, які діють у певній соціальній групі, зокрема й етнічній. Постулюється ідея про те, що етнічна ідентифікація мовної особистості ґрунтується на усвідомленні спільності походження, традицій, цінностей, вірувань, відчутті історичної та міжпоколінної спадковості. У такому контексті етнічна складова частина відображає систему цінностей та життєвих смислів, а культурологічна – рівень засвоєння особистістю культури як ефективного засобу підвищення інтересу до мови. З урахуванням тези, що будь-який текст породжений культурою і є культурним продуктом, що виконує функцію колективної культурної пам'яті, доводиться, що мовні одиниці в текстовому оточенні набувають культурологічної маркованості, збагачують зміст тексту.

Стверджується, що професійна мовна особистість, зокрема політик, реалізує свій професійний потенціал у політичній промові, що тлумачиться автором як усний текст, який проголошується за певних обставин політиком перед окремою аудиторією, ставить назрілі завдання в тій чи іншій галузі громадського життя та дає рекомендації щодо здійснення поставлених завдань. Ґрунтуючись на результатах дослідження політичних промов, автор визначає домінуючі теми, що творять їхню етнокультурну складову частину, аналізує мовні засоби її вираження.

Ключові слова: етнічність, культура, політична промова, мовна особистість, професійна мовна особистість.

Постановка проблеми. Однією з характерних тенденцій сучасного етапу розвитку мовознавства є детальне розроблення проблеми людського чинника в мовній діяльності. Звернення лінгвістів до антропоцентризму зумовлено визнанням провідної ролі людини у процесах породження та використання мови. У новій лінгвістичній парадигмі на перший план висувається мовна особистість, яка «визначає семантичний простір мови» [11, с. 57]. Антропологічна лінгвістика становить інтегральний підхід до мови, що зумовлює використання в лінгвістичних дослідженнях даних різних наук, які вивчають людину, її зовнішній і внутрішній світи.

Необхідність комплексного вивчення мовних та соціокультурних процесів у їхній функціональній взаємодії у процесі розвитку суспільства стає все більш очевидною. Правомірність такого підходу зумовлена, зокрема, неможливістю розгляду цілої низки найважливіших мовних явищ у відриві від умов функціонування суспільства, розвитку його культури. Мовна особистість є «саме тим перехрес-

ням, де стикаються інтереси лінгвістів, культурологів, соціологів, філософів та інших» [12, с. 6].

У нашому дослідженні цей напрям продовжено в результаті теоретичного і практичного осмислення етнічного у структурі мовної особистості. У нових історичних умовах у тому чи іншому соціумі спостерігається тенденція до відродження національних традицій, зростання етнічної самосвідомості, яка виявляє загальну закономірність. Саме етнічне в людині здатне допомогти зорієнтуватися в теперішньому складному мінливому світі. Етнічне зумовлює приналежність тієї чи іншої мовної особистості до певної групи людей, пов'язаної спільністю походження, загальними антропогенетичними ознаками, спільністю мови, території і, нарешті, спільністю культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У руслі сучасних лінгвістичних розвідок ця тематика досліджується в роботах багатьох вітчизняних та закордонних науковців. Так, питання національно-культурного компонента на мовному

рівні представлено в роботах В. Морковкіна, Є. Верещагіна, О. Білозерової, Ю. Бельчикова, В. Костомарова, М. Комлева. Питанню культурної ідентичності й етнічних стереотипів присвячено дослідження Т. Голікової, В. Зусмана, І. Іванова, Е. Куш, В. Скибіна й інших. Міжетнічні контакти та мовні зв'язки стали об'єктом розвідок Г. Вишневської, Е. Володарської, О. Черденіченка, С. Швачко, М. Berthold, L. Laaksonen, R. Rodriguez, R. Skiba.

Постановка завдання. Ґрунтуючись на актуальності представленої тематики, мета нашої розвідки полягає у визначенні основних мовних засобів вираження етнокультурної специфіки політичних промов. Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: визначити поняття мовної особистості в контексті етнічності та культури; проаналізувати основні параметри тексту як продукту певної культури; визначити поняття політичного тексту та проаналізувати домінуючі аспекти вираження етнокультурної ідентичності афро-американських політиків.

Виклад основного матеріалу. Національно-культурну специфіку мовної діяльності вивчають різні науки, насамперед психологія, культурологія, лінгвістика. Утім, багатьма вченими відзначається фрагментарність, несистемність таких досліджень [7, с. 189].

Поняття мовної особистості дозволяє досліджувати особистості в різних соціальних групах [13, с. 7]. Під час проведення аналізу особистості як суб'єкта вербальної комунікації варто брати до уваги не лише її індивідуальні характеристики, а й норми мовленнєвої діяльності та поведінки в соціумі, які діють у певній соціальній групі [5, с. 54]. Для нас особливий інтерес становлять етнічні групи.

Етнічність розглядають як сукупність об'єктивних атрибутів і характеристик, як набір специфічних відчуттів і переживань, як комплекс поведінкових стереотипів [2, с. 14]. Як особлива характеристика суб'єктивності етнічність виражається у відчутті, переживанні індивідом власної приналежності до певної етнічної групи, сприйнятті себе представником конкретного народу. Водночас етнічна ідентифікація, будучи найбільш стабільним, константним елементом людської суб'єктивності, ґрунтується на усвідомленні спільності походження, традицій, цінностей, вірувань, відчутті історичної та міжпоколінної спадковості [2, с. 14].

Також відзначимо, що етнічність є однією зі складових частин антропоцентричної парадигми, до якої також відносять культуру, расу та ген-

дер [4, с. 61]. Н. Кушина називає мову засобом, інструментом культури, який формує особистість людини – носія конкретної мови [6, с. 5]. Мовна особистість, за В. Масловою, існує у просторі культури, яка відображена в мові у формах суспільної свідомості на різних рівнях, у поведінкових стереотипах і нормах, у предметах матеріальної культури тощо [9, с. 118].

Визначальну роль у культурі відводять цінностям народу / етносу, які є концептами смислів. Етнічний компонент у змісті мовної особистості передбачає забезпечення первинного та глибинного погляду на світ, утворення того мовного образу світу та духовних уявлень, на основі яких формується національний характер. Культурологічний компонент у змісті мовної особистості формується під впливом фактів культури мови, які пов'язані з мовною і немовною поведінкою. Отже, етнічний складник відображає систему цінностей та життєвих смислів, а культурологічний – рівень засвоєння особистістю культури як ефективного засобу підвищення інтересу до мови. Культурні цінності становлять систему, у якій можна виділити універсальні й індивідуальні, домінуючі та додаткові смисли, які знаходять відображення в мові.

Етнокультурна специфіка мовленнєвої діяльності, за твердженням О. Леонтьєва, складається під впливом системи чинників, які діють на різних рівнях організації процесів спілкування і мають різну природу. Насамперед це чинники, пов'язані з культурною традицією; із соціальною ситуацією і соціальними функціями спілкування; з етнопсихологією у вузькому значенні, тобто з особливостями перебігу психічних процесів і різних видів діяльності; зумовлені специфікою мови даної спільноти [7, с. 191–192].

Будь-який текст породжений культурою і є культурним продуктом. Він виконує «функцію колективної культурної пам'яті», але водночас сам стає «культурним мікрокосмом» [8, с. 129]. Культурологічний простір, створюваний текстом, актуалізує культурні смисли мовних одиниць. Розташування та взаємодія мовних одиниць одна з одною в межах одного тексту слугують «висвіченню» культурологічного маркування, приналежності певному культурологічному полю» [1, с. 169]. Система мовних значень співвідноситься з культурною компетенцією носіїв мови, бо в мові відображено світобачення і світорозуміння народу, усвідомлювані в контексті культурних традицій. Мовна картина світу лінгвокультурної спільноти постає як засіб утілення культурних стереотипів, символів, еталонів, які формують

даний соціум у спільноту. Мовні одиниці в текстовому оточенні набувають культурологічної маркованості, збагачують зміст тексту.

У контексті нашого дослідження варто розмежувати поняття «мовна особистість» і «професійна мовна особистість». Водночас мовна особистість політика, як і представника будь-якої іншої професії, є професійною мовною особистістю, що розуміється як «сукупність інтелектуальних, соціально-культурних і морально-вольових якостей людини, сформованих в особливому професійно-культурному середовищі та відображених у властивостях її свідомості, поведінки і діяльності» [3, с. 472]. Професійна мовна особистість становить чітко впорядковану стійку систему мовних і жанрових компетенцій, асоціативно-вербальних реакцій, комунікативних навичок і переваг, зумовлених професійною діяльністю індивіда. Засобами реалізації професійної мовної картини світу можуть ставати особливі мовні знаки і значення, які стосуються термінології та професійного жаргону, міжлексичні зв'язки, що утворюються в рамках асоціативно-вербальної мережі, особливості текстобудування жанрів інституційного дискурсу. Отже, можна вважати, що англійська мовна особистість політика зумовлена характеристиками англійського політичного дискурсу, засобами якого вона реалізує себе як професійна мовна особистість.

Професійна мовна особистість, зокрема політик, реалізує свій професійний потенціал у політичній промові. Під політичною промовою ми, услід за Т. Нагорською, розуміємо усний текст, який проголошується за певних обставин політиком перед окремою аудиторією, ставить надрілі завдання в тій чи іншій сфері громадського життя, дає рекомендації щодо здійснення поставлених завдань. Цей тип виступу створено з метою переконання і призначено для конкретної аудиторії [10, с. 54]. У політичній промові не тільки висвітлюються дії партій та уряду, але й чиниться свідомий вплив на аудиторію.

Загалом, типові риси політиків, які є представниками окремих національностей, є продуктами певних суспільно-історичних умов. Так, усвідомлення американцями свого громадянського обов'язку перед батьківщиною, перед суспільством лежить в основі відповідального ставлення людини до дорученої їй справи, до своїх обов'язків, до всіх своїх дій і вчинків. Також історичні передумови неабияк вплинули на розвиток та становлення політиків афро-американського походження.

Зазначимо, що протягом останніх років збільшилася кількість впливових афро-американських полі-

тиків, які почали стрімко обіймати важливі посади в державному апараті США. У результаті проведеного аналізу промов афро-американських політиків, серед яких Аарон Форд, Лорен Андервуд, Майк Блейк, Мандела Барнс, Гарлін Гілхріст II, Барак Обама, Джуліана Страттон, можемо виділити домінуючі теми, які порушують у своїх промовах політики афро-американського походження і які є ознаками їхньої етнокультурної приналежності:

Рис. 1. Тематика промов афро-американських політиків

Також зазначимо, що функція впливу визначає емоційність та експресивність політичних промов. Оратори використовують різні лексичні та граматично-синтаксичні засоби впливу: тропи, емоційно й експресивно забарвлені конструкції (окличні, питальні, номінативні речення, риторичні запитання), стилістичні фігури (паралельні конструкції, анафора, епіфора, антитеза, метафори, означальні слова), завдяки чому підсилюється вплив на слухачів. Розглянемо такі твердження на конкретних прикладах.

Як свідчать промови афро-американських політиків, темам раси й етносу належить одне із провідних місць у їхній риторичі. Політики наголошують на проблемах расової нерівності, упередженості американців щодо їхнього кольору шкіри.

1. *It would be naive not to think that implicit bias and implicit prejudice still don't exist here. They definitely do. I would hope that there is not a large segment of the population, but there is a segment of the population that has an aversion to voting for someone who looks different or comes from a different background than they do* (Аарон Форд). Аарон Форд використовує повтори для того, щоб наголосити на расовій дискримінації, – *implicit, segment of the population*. Також для підсилення ефекту спікер використовує протиставлення – *It would be naive not to think that implicit bias and implicit prejudice still don't exist here. They definitely do; I would hope that there is not a large segment of the population, but there is a segment of the population that has an aversion to voting for*

someone who looks different. Також увагу привертає вживання специфічної негативно забарвленої лексики, що вказує на упереджене ставлення до афроамериканців (*bias, prejudice, aversion*), а також інтенсифікатора *definitely* – для підсилення своїх слів.

2. *We're going to be able to work on all the black-caucus issues and priorities for African Americans to advance* (1). *We're going to be able to work on the farm bill; we're going to be able to work on gun reform. It's an opportunity to work across the board, where we know we're going to be able to have impact* (Лорен Андервуд). Спікер використовує паралельні конструкції – *We're going to be able to*, що посилює зміст усього висловлювання. Також повторюється *to be able to* для визначення та позначення пріоритетів, над якими треба працювати в майбутньому. Цікавим є використання дієслів для позначення дій щодо афро-американського населення: *to work, to advance, have impact*. Також у реченні (1) чітко простежується прерогатива афро-американського населення, оскільки йдеться про пріоритети для просування афроамериканців. Для цього вживається лексика на позначення етнічності – *black, African Americans*.

3. *For someone like me, who spent the last 12 years in trying to get more candidates of color to rise, Tuesday was validation* (Майк Блейк). Майк Блейк ідентифікує себе з афро-американським народом – *For someone like me*. Для позначення своєї етнічності спікер уживає *candidates of color*.

4. *There is definitely the sense that there is a certain weight that comes with it. And I accept it* (Мандела Барнс). Мандела Барнс використовує інтенсифікатори *definitely* та *certain*, щоб підкреслити відповідальність бути обраним молодим чорношкірим лідером. Речення *And I accept it* підсилює ефект від ухваленого М. Барнсом рішення.

5. *We stand on this stage upon the shoulders of giants who had a vision that went beyond generations. And it's our generation's responsibility to live up to that responsibility by having our imaginations exceed our expectations* (Гарлін Гілхріст). Гарлін Гілхріст використовує метафору *We stand on this stage upon the shoulders of giants* для того, щоб позначити важливість минулих поколінь та боротьби афро-американського народу за місце його представників у сучасному світі. Також використано повтор слів *generation* та *responsibility* для підсилення ефекту.

6. *I stand here today on the shoulders of my ancestors whose blood runs through my veins and who understood the principles of collective responsibility in community-building* (Джуліана Страттон).

Жінка-політик також використовує подібну метафору – *I stand here today on the shoulders of my ancestors*, називає своєю підтримкою своїх предків та підкреслює кровний зв'язок із пращурами – *whose blood runs through my veins*.

7. *On Dec. 3, 1818, Illinois became the 21st state. Two hundred years later, with the DNA of my formerly enslaved great-great-grandfather William Stevens as part of my genetic makeup, I am proud to stand before you as our state's first black lieutenant governor* (Джуліана Страттон). Джуліана Страттон посиляється на історичні події – *On Dec. 3, 1818, Illinois became the 21st state*. Вона протиставляє себе – *first black lieutenant governor* своєму пращур-рабу – *formerly enslaved great-great-grandfather*. У тексті чітко простежується ідентифікація спікера із чорношкірим населенням – *with the DNA of my formerly enslaved great-great-grandfather*; гордість за те, що є представником афро-американського народу: *I am proud to stand before you as our state's first black lieutenant governor*.

8. *The walls between the countries with the most and those with the least cannot stand. The walls between races and tribes; natives and immigrants; Christian and Muslim and Jew cannot stand. These now are the walls we must tear down* (Барак Обама). У своїй промові Барак Обама наголошує на проблемі рівності та дискримінації. Із цією метою політик уживає протиставлення: *the most – the least; races – tribes; natives – immigrants; Christian – Muslim – Jew*. За допомогою таких мовних засобів він звертається до всіх верств населення, протиставляє більшість меншинам. Також спікер уживає паралельні конструкції – *the walls between*, повтор лексем *the walls* та *cannot stand*. Увесь представлений вислів є метафоричним, де Барак Обама називає проблеми стіною, яку необхідно зруйнувати, підсилює прагматичний ефект модальним дієсловом *must*, що виражає крайню необхідність і обов'язок.

9. *So history reminds us that walls can be torn down. But the task is never easy* (Барак Обама). Барак Обама використовує метафоричний вираз *that walls can be torn down*, а також згадує історію як основу успіху.

10. *Will we welcome immigrants from different lands, and shun discrimination against those who don't look like us, and keep the promise of equality and opportunity for all of our people?* (Барак Обама). У тексті порушено проблему рівності та расової дискримінації, зокрема, спікер апелює до емігрантів – *welcome immigrants from different lands*; людей іншої раси чи кольору шкіри – *shun discrimination against those who don't look like us*;

а також використовує узагальнення, таким чином стирає упередженість щодо цих категрій – *keep the promise of equality and opportunity for all of our people*. Ужить дієслова – *welcome, shun, keep* – мають чітку прагматичну мету – окреслити дії для покращення життя меншин.

11. *While we have yet to manifest the dreams of the movement, I'm happy to say that we are mid-stride in the march for justice, and for equality* (Мандела Барнс). Питання рівності та справедливості виражається за допомогою використання метафори – *we are mid-stride in the march for justice, and for equality*. Також використано лексеми *justice* і *equality*.

12. *Our rich texture of racial, religious and political diversity will be a Godsend <...>* (Барак Обама). Також чітко простежується глибока релігійність, що у промові може пов'язуватися із прагненням досягнути рівності та справедливості.

Висновки і пропозиції. Узагальнення проведені дослідження та за допомогою наведених при-

кладів можемо простежити ключові мовні аспекти вираження етнокультурної ідентичності спікерів, а саме: 1) для найменування афроамериканців уживаються лексеми *black, African American, people of color; Afro-American; who looks different; comes from different background*; 2) для утотоження себе з афроамериканцями використовуються займенники *I, we*, а також порівняння *people like me*; 3) для вираження гордості та поваги до своєї етнічної приналежності використовуються фрази *I am happy, I am proud*; 4) для вираження бажання рівності та можливостей використовуються лексеми *justice, equality, opportunity, priorities*; 5) для позначення дискримінації й упереджень використовуються лексеми *discrimination, bias, prejudice, aversion*; 6) використання інтенсифікаторів *sure, definitely*; 7) також важливе місце належить повторам, паралельним конструкціям, метафорам, які вживаються з метою підсилення прагматичного впливу на слухачів.

Список літератури:

1. Балмагамбетова Ж. Проблема передачи культурологических концептов. Вестник Кыргызско-Российского Славянского университета. 2008. Т. 8. № 3. С. 169–174.
2. Голикова Т. Психолінгвістическа концепція дослідження етнічного свідомості : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.19. Москва, 2005. 24 с.
3. Голованова Е. Професійна мовна особистість: специфіка професійних процесів у сфері теорії та практики. *Non multum, sed multa : небагато про багато. У когнітивних джерелах сучасної термінології* : збірник наукових праць в честь В. Ф. Новодранової. Москва : Авторська академія, 2010. С. 261–270.
4. Гоца Н. Специфіка мовного вираження соціокультурної ідентичності сучасних афро-американських есеїсток крізь призму антропоцентричної парадигми. *Науковий вісник Чернівецького університету* : збірник наукових праць. 2020. Вип. 823 : Германська філологія. С. 59–64.
5. Крысин Л. Соціолінгвістическі аспекти вивчення сучасного російського мови. Москва : Наука, 1989. 186 с.
6. Кушина Н. Відтворення етномовного компонента українських народних казок в англійських перекладах : автореферат дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. Київ, 1998. 23 с.
7. Леонтьев А. Основи психолінгвістики. Москва : Академія, 1997. 287 с.
8. Лотман Ю. Семиотика культури і поняття тексту. *Избранные статьи*. Таллін, 1992. Т. 1. С. 129–132.
9. Маслова В. Лінгвокультурологія : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Москва : Издательский центр «Академия», 2001. 208 с.
10. Нагорська (Свирідюк) Т. Структура текстів політичних промов У. Черчілля : лінгвориторичний підхід. *Культура народів Причорномор'я*. Симферополь : Межвузовський центр «Крим», 2007. № 110. Т. 2. С. 54–56.
11. Сиротинина О. Соціолінгвістический фактор в становленні мовної особистості. *Мовна особистість : соціолінгвістическі аспекти*. Волгоград ; Саратов, 1998. С. 3–9.
12. Гарнаєва Л. Концепції мовної особистості в контексті проблем перекладу. *Вестник Ленинградского государственного университета им. А. С. Пушкина*. 2008. Вип. № 2 (13). С. 55–70.
13. Чеботарева Е. Комунікативна особистість представників меншості культури в ситуаціях міжкультурного взаємодія. *Психологічні дослідження*. 2015. Т. 8. № 39. С. 7–11.
14. Beard Adrian. *The Language of Politics*. Taylor & Francis, 2015. 132 p.
15. Charteris-Black Jonathan. *Analysing Political Speeches : Rhetoric, Discourse and Metaphor*. Macmillan International Higher Education, 2013. 296 p.
16. Chilton Paul Anthony. *Analysing Political Discourse : Theory and Practice*. Psychology Press, 2004. 226 p.
17. Chilton, Paul Anthony, Schäffner, Christina. *Politics as Text and Talk : Analytic Approaches to Political Discourse*. John Benjamins Publishing, 2002. 245 p.

Popelyuk V. P. LANGUAGE EXPRESSION OF ETHNO-CULTURAL SPECIFICS OF POLITICAL SPEECHES

The article identifies and analyzes the main linguistic means of expressing the ethno-cultural specifics of political speeches. In particular, attention is focused on defining the concept of linguistic identity in the context of ethnicity and culture, interpreting the basic parameters of the text as a product of a particular culture and studying the notion of political text.

As a result of the analysis of theoretical premises, it is determined that the notion of linguistic identity allows to study individuals in different social groups. Analyzing a personality as a subject of verbal communication, not only his/her individual characteristics are taken into account, but also the norms of speech activity and behavior in society, which operate in a certain social group, ethnic in particular. As a result, the idea is postulated that the ethnic identification of the linguistic identity is based on the awareness of the common origin, traditions, values, beliefs, sense of historical and intergenerational heredity. In this context, the ethnic component reflects the system of values and meanings of life, and cultural one – the level of assimilation of cultural features as an effective means of increasing interest in language. Given the thesis that any text is generated by culture and is a cultural product that performs the function of collective cultural memory, it is proved that language units in the textual environment acquire cultural labeling, enriching the content of the text.

It is argued that a professional linguistic identity, in particular a politician, implements his/her professional potential in political speech, which is interpreted by the author as an oral text, which is proclaimed in certain circumstances by a politician in front of a certain audience, sets urgent tasks in a particular area of public life and gives recommendations for the implementation of the tasks. Based on the results of the study of political speeches, the author identifies the dominant themes that create their ethno-cultural component and analyzes the linguistic means of its expression.

Key words: *ethnicity, culture, political speech, linguistic identity, professional linguistic identity.*